

Een verkennend casusonderzoek naar nudes, online pesten en bedreigen, en offline geweld en wapenbezit onder jongeren

Online en offline pestgedrag en geweld onder jongeren

Roos de Wildt en Mathilde Compagner

Online en offline pestgedrag en geweld onder jongeren

Een verkennend casusonderzoek naar nudes, online pesten en bedreigen, en offline geweld
en wapenbezit onder jongeren

Roos de Wildt
Mathilde Compagner

Utrecht, februari 2023

Inhoud

1	Voorwoord	4
2	Omvang van de problematiek	6
3	Achtergrond deelnemende jongeren	8
4	Zorgen onder jongeren	10
5	Nudes	12
6	Online pesten en bedreigen	16
7	Offline geweld en mes/wapenbezit	19
8	Tot slot	22

1 Voorwoord

In de politiek, op scholen en door hulporganisaties wordt veel gesproken over online grensoverschrijdend gedrag en mes- en wapenbezit onder jongeren en toenemende zorgen daarover. Maar wie praat er met de jongeren? Hoe kijken jongeren zelf aan tegen bepaald gedrag? Waar maken zij zich zorgen over? En welke oplossingen zien zij om grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan?

Om dit in kaart te brengen, heeft Stichting Halt samen met het Verwey-Jonker Instituut onderzoek uitgevoerd onder jongeren. In deze rapportage gaan we in op hoe jongeren aankijken tegen online grensoverschrijdend gedrag en mes- en wapenbezit. We kijken bij online grensoverschrijdend gedrag specifiek naar het verspreiden van nudes (intieme foto of video), online pesten en online bedreigen. Ook kijken we of en hoe online pesten en bedreigen voortgaat in offline geweld en mes/wapenbezit onder jongeren. Voor elk van deze thema's vroegen we jongeren wat hun zorgen zijn over deze onderwerpen en welke oplossingen zij zien. Inzichten zijn gebaseerd op kwantitatief en kwalitatief onderzoek. De methodologie wordt hieronder in meer detail beschreven.

We richten ons op de uitkomsten van het kwalitatieve onderzoek, waarin we interviews voerden met jongeren die naar Halt zijn verwezen. Deze interviews dienen kleur te geven aan de inzichten uit het kwantitatieve onderzoek. Zo wil Stichting Halt via jongeren zelf meer zicht krijgen op de maatschappelijke problemen die jongeren ervaren en de mogelijke oplossingen die zij daarvoor zien. De resultaten van het onderzoek zullen Halt in staat stellen om het productaanbod op actuele ontwikkelingen toe te snijden en maatschappelijke ontwikkelingen, zoals ervaren door jongeren, op de kaart te zetten.

In deze beknopte inleiding gaan we eerst in op de achtergrond en methodologie van het onderzoek, vervolgens op de omvang van de problematiek. We sluiten af met een leeswijzer.

Achtergrond en methode van het onderzoek

Stichting Halt beoogt via onderzoek meer zicht te krijgen op maatschappelijk trends die samenhangen met grensoverschrijdend gedrag. Eind 2021 is via een pilot een eerste trendonderzoek uitgevoerd door Stichting Halt en het Verwey-Jonker Instituut. Tijdens deze pilot is een uitgebreid groepsgesprek met het jongerenpanel van Stichting Halt gehouden. In dit groepsgesprek brachten jongeren gezamenlijk in kaart wat belangrijke (mogelijk grensoverschrijdende) trends onder jongeren zijn. Vervolgens bespraken we hoe we de ervaringen met deze (mogelijke grensoverschrijdende) trends het beste via een vragenlijst konden polsen onder jongeren die naar Halt zijn doorverwezen. Ook Haltmedewerkers zijn betrokken in de voorbereiding.¹

Het huidige onderzoek is een follow-up op het pilotonderzoek. Na een nieuw groepsgesprek met het jongerenpanel van Stichting Halt kwam het onderwerp van dit trendjournaal naar voren: het verspreiden van nudes, online pesten en bedreigen evenals de offline voortzetting hiervan, via geweld en wapenbezit. Het Verwey-Jonker Instituut heeft een vragenlijst ontwikkeld. Via deze vragenlijst zijn trends rondom nudes, online pesten en bedreigen en offline geweld en mes/wapenbezit onder jongeren in kaart gebracht. In totaal namen 111 jongeren deel aan deze vragenlijst. Jongeren konden zich in de vragenlijst opgeven voor een interview. Wij hebben vanuit het Verwey-Jonker Instituut

¹ Halt en Verwey-Jonker Instituut, 2021. Factsheet: Jongeren en trends over hun leven. Verkrijgbaar via: <https://www.verwey-jonker.nl/artikel/welke-trends-spelen-er-onder-jongeren/>

diepte-interviews gehouden met vijf jongeren. We gingen in de gesprekken dieper in op de ervaringen van de jongeren met nudes, online pesten en bedreigen en offline geweld en wapenbezit, welke oplossingen zij zien om met deze uitdagingen om te gaan, wie daar een rol in zou moeten spelen en waar ze zelf om hulp (zouden) vragen.

Leeswijzer

In deze rapportage gaan we eerst kort in op de omvang van de problematiek. Daarna bespreken we voor elk thema de resultaten uit het kwantitatieve onderzoek en geven we hier kleur aan door middel van een of meerdere casusbeschrijvingen gebaseerd op het kwalitatieve onderzoek. Persoonlijke details van de jongeren, zoals hun naam, zijn gefingeerd.

2 Omvang van de problematiek

Hieronder bespreken we voor elk van de thema's in welke mate de hieraan gerelateerde problematiek onder jongeren voorkomt. Dit betreft een kwantitatief beeld op basis van met name bestaande cijfers. We bespreken eerst de omvang van de problematiek rondom nudes, vervolgens rondom online pesten en bedreigen en tot slot, rondom offline geweld en mes/wapenbezit.

Nudes

Online worden jongeren geregeld geconfronteerd met de verspreiding van een nude: een intieme foto of video. We spreken van shame sexting als sprake is van ongewenst online verspreiden van (gemanipuleerd) seksueel getint beeldmateriaal². De gevolgen van shame sexting kunnen groot zijn, zo kan het slachtoffer gevoelens van schaamte, angst, onzekerheid en schuld ervaren waardoor zij een verhoogd risico lopen op depressieve gevoelens, een laag zelfbeeld en automutilatie. Uit ons pilotonderzoek bleek dat van de 57 deelnemende jongeren 61 procent dagelijks, wekelijks of maandelijks een nude voorbij ziet komen³. Dit beeld sluit aan bij de resultaten uit een enquête van het KRO-NRCV-programma Pointer en DUO Onderwijsonderzoek en Advies⁴ waaruit blijkt dat een kwart van de kinderen in groep zeven en acht via sociale media wel eens in aanraking

met ongewenste foto's of video's, met name naaktfoto's die bijvoorbeeld zijn gemaakt bij het douchen na de gymles. In de Veiligheidsmonitor 2021 van het Centraal Bureau Statistiek⁵ gaf 1,3 procent van de 15 tot 18 jarigen aan het afgelopen jaar slachtoffer te zijn geweest van shame sexting en van de 18 tot 25 jarigen was dit 0,8 procent.

Online pesten en bedreigen⁶

Naast dat jongeren online te maken kunnen hebben met shame sexting, hebben zij ook met andere vormen van online bedreiging en intimidatie te maken, zoals online pesten, bedreigen en stalken. Jongeren zoeken net als offline ook online grenzen op, waarbij ze de neiging hebben online net een stapje verder te gaan.⁷ In de Veiligheidsmonitor 2021 van het Centraal Bureau voor de Statistiek gaf 6,1 procent van de 15 tot 18-jarigen aan het afgelopen jaar slachtoffer te zijn geweest van online bedreiging en intimidatie. Als we bij deze cijfers inzoomen op het type online bedreiging en intimidatie, gaf 3,1 procent van de 15 tot 18 jarigen bedreigd te zijn, 2,5 procent gaf aan online gepest te zijn en 1,2 procent gaf aan online gestalkt te zijn. Als het gaat om daders van online pesten, komt uit het HBSC-onderzoek naar voren dat het percentage daders in de periode 2017-2021 significant is toegenomen. De groep basisschoolleerlingen die in het HBSC-onderzoek aangaf vaak te pesten, is gestegen van 0,4 procent naar 1,2 procent. In het voortgezet onderwijs is dit percentage gestegen van 1,7 procent in 2017 naar 3,2 procent in 2021. Jongens rapporteerden relatief vaker online te pesten dan meisjes.

2 <https://www.kis.nl/tools/praten-met-ouders-over-shame-sexting>

3 Halt en Verwey-Jonker Instituut, 2021. Factsheet: Jongeren en trends over hun leven. Verkrijgbaar via: <https://www.verwey-jonker.nl/artikel/welke-trends-spelen-er-onder-jongeren/>

4 <https://pointer.kro-ncrv.nl/kwart-van-basisscholen-heeft-te-maken-met-online-shaming>

5 <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/85147NED/table?ts=1654155589521>

6 <https://www.nji.nl/cijfers/pesten-slachtoffers>; <https://www.nji.nl/cijfers/pesten-daders>

7 Jongeren zoeken net als offline ook online grenzen op, waarbij ze de neiging hebben online net een stapje verder te gaan.

Offline geweld en wapenbezit

Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek⁸ blijkt dat de afgelopen vijf jaar sprake is van daling van jeugdcriminaliteit cijfers, mede doordat politie en justitie misdrijven gepleegd door minderjarigen steeds vaker buiten het strafrecht afhandelen, bijvoorbeeld door een Halt-verwijzing. Zaken die echter wel binnen justitie afgehandeld worden, lijken ernstiger en complexer. Het aantal veroordeelde minderjarige verdachten van (een poging tot) doodslag is toegenomen. Ook het aantal verdachten van wapenincident steeg in de periode 2019-2020: het aantal minderjarige verdachten van een wapenincident steeg relatief met 2 procent en het aantal jongvolwassen verdachten steeg relatief met 11 procent. Exacte cijfers over messenbezit onder jongeren zijn niet bekend⁹.

⁸ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/22/jeugdcriminaliteit-daalt-maar-niet-alle-vormen>
<https://www.om.nl/actueel/nieuws/2021/03/10/jonge-geweldplegers-zorgelijke-trend-in-jaarbeeld-om-over-2020>

⁹ <https://www.kis.nl/sites/default/files/2022-06/rapport-messenbezit-jongeren.pdf>

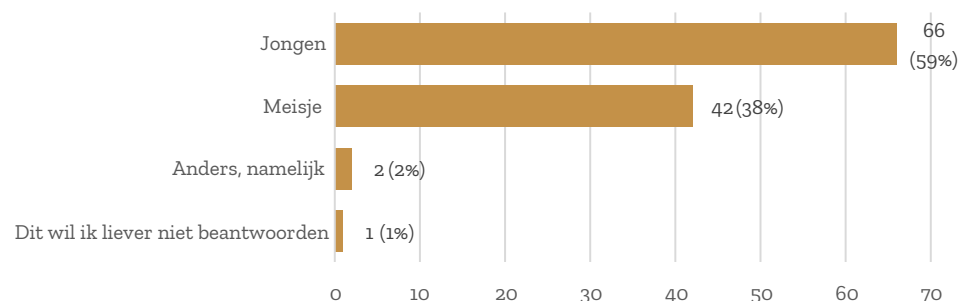
3 Achtergrond deelnemende jongeren

Voordat we in gaan op de resultaten uit de kwantitatieve vragenlijst en de interviews, geven we eerste een korte toelichting op de achtergrond van de deelnemende jongeren.

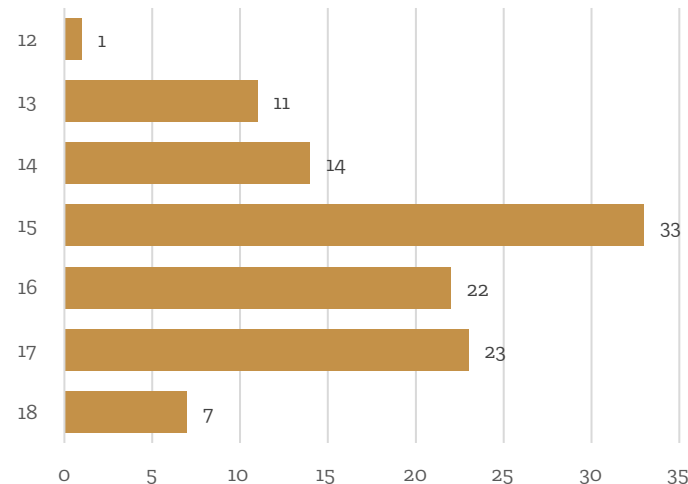
Deelnemers kwalitatieve vragenlijst

In totaal namen 111 jongeren deel aan de vragenlijst, waarvan 66 jongens (59%), 42 meisjes (38%) en 3 jongeren gaven aan een ander gender te hebben of dit liever niet te willen beantwoorden (figuur 1). Deze verdeling is niet helemaal een weerspiegeling van de verhouding tussen jongens en meisjes die een Halt-verwijzing krijgen: het percentage jongens ligt daar hoger. De leeftijd van de deelnemende jongeren varieert tussen de 12 en 18 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 15 jaar (figuur 2). De meeste jongeren volgen nog een opleiding (85%), een klein deel werkt (11%) en een enkeling volgt geen school en heeft geen werk (5%) (figuur 3 en 4). Bijna alle deelnemende jongeren hebben een Halt-traject gevolgd naar aanleiding van een Halt-straf, een enkele jongere kwam via school of op een andere manier bij Halt terecht. Ongeveer twee derde van de jongeren vulde de vragenlijst zelf in (63%), bij de andere jongeren werd de vragenlijst met de Haltmedewerker ingevuld (37%).

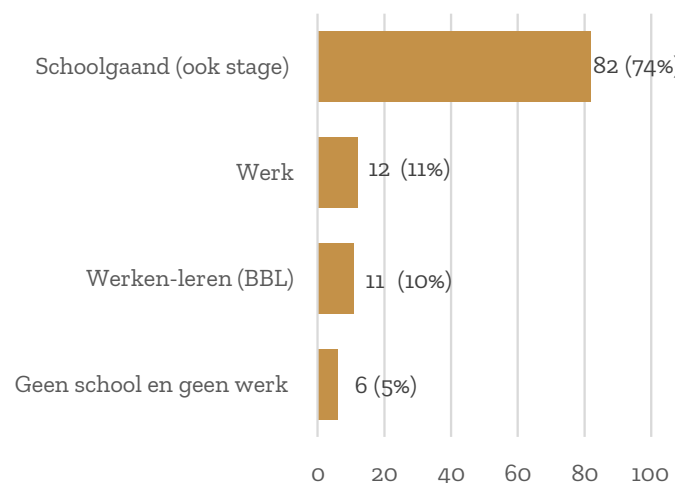
Figuur 1. Wat is je gender? (N=111)

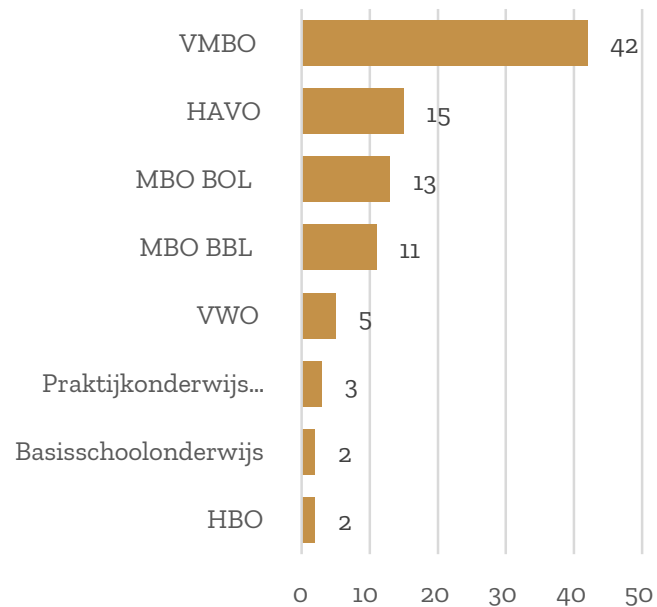
Figuur 2. Hoe oud ben je? (N=111)

Figuur 3. Wat doe je (vooral) overdag? (N=111)

Figuur 4. Welke opleiding volg je? (N=93)

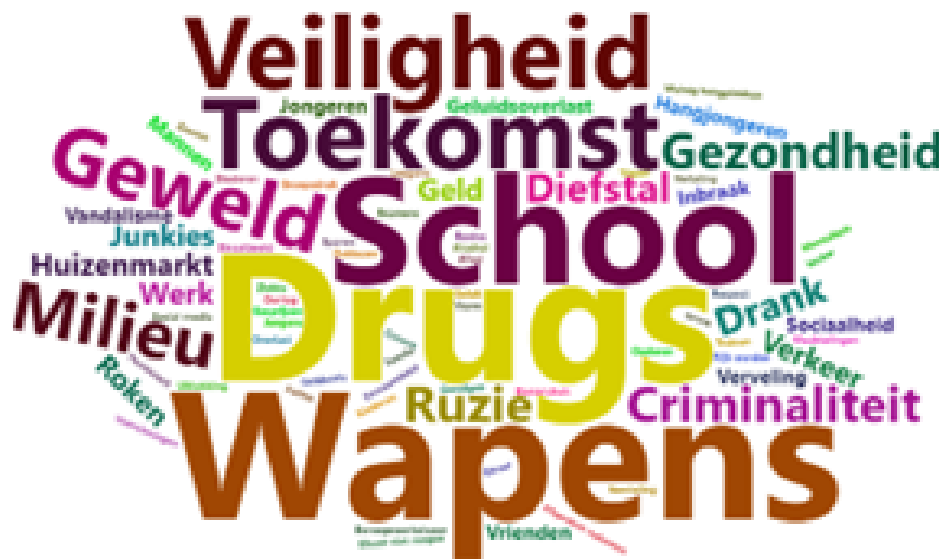

Deelnemers kwalitatieve interviews

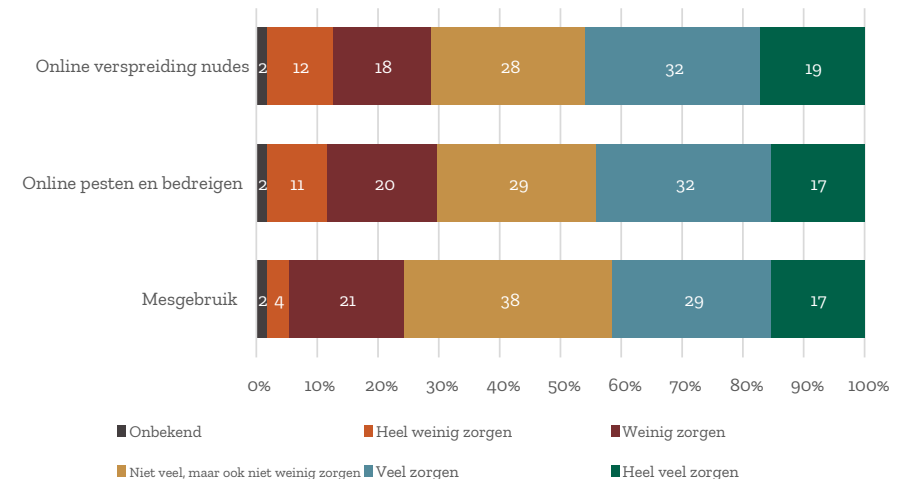
In totaal interviewden we vijf jongeren: drie meisjes en twee jongens, variërend in leeftijd van 14 tot 18 jaar. De jongeren waren afkomstig uit verschillende regio's uit Nederland en hadden een divers opleidingsniveau variërend van speciaal onderwijs tot HBO. Alle vijf jongeren woonden nog thuis bij hun ouders en hadden een Nederlandse achtergrond.

4 Zorgen onder jongeren

In de kwantitatieve vragenlijst van Stichting Halt is gevraagd waar jongeren zich het meeste zorgen over maken. De Top 5 zorgen van jongeren zijn achter-eenvolgens drugs, wapens, school, toekomst en veiligheid, zo blijkt uit de word cloud. Als we inzoomen op de mate waarin jongeren zich zorgen maken om mesgebruik, online verspreiding van nudes en online pesten en bedreigen, dan zien we dat voor elk van deze thema's tussen de 41 en 46 procent van de jongeren zich veel tot heel veel zorgen over maakt (figuur 5).

Figuur 5. Hoeveel zorgen maak jij je om ...?

Interviews

De Top 5 thema's waar jongeren zich zorgen over maken (drugs, wapens, school, toekomst en veiligheid) kwamen ook in de meeste interviews met de jongeren aan bod. Twee regelmatig genoemde thema's in de vragenlijst (gezondheid en alcohol) werden ook aangekaart in de interviews met de jongeren. Het verhaal van Julia illustreert haar zorgen over mentale gezondheid: verschillende vriendinnen van Julia kampen met een eetstoornis of hebben een suïcidepoging gedaan. Het verhaal van Marco illustreert de zorgen die hij heeft over alcohol, omdat steeds meer minderjarige jongeren in zijn omgeving stiekem (sterke) drank drinken.

Julia (17): 'veel mentale gezondheidsproblemen bij meisjes'

Julia heeft een aantal vriendinnen met wie het een paar maanden geleden niet goed ging. Ze dronken veel alcohol, rookten veel wiet en deden zichzelf pijn. Een aantal vriendinnen deden ook een suïcidepoging. Bij twee vriendinnen denkt Julia dat dit kwam omdat zij een eetstoornis hadden, bij de andere vriendinnen begreep ze niet waardoor dit kwam. Uiteindelijk kreeg één van haar vriendinnen bericht dat ze opgenomen moest worden. Julia was op dat moment bij haar vriendin. Samen met de moeder van die vriendin hebben ze toen besloten het ook aan Julia's moeder te vertellen. Julia vindt het fijn dat haar ouders nu alles weten.

Julia's zorgen over mentale gezondheid

Julia maakt zich erg zorgen om mentale gezondheidsproblemen onder jongeren door deze ervaringen met haar vriendinnen.

Preventie en hulp bij mentale gezondheid

Een paar andere vriendinnen zijn naar de ouders gegaan van de vriendinnen die mentale gezondheidsproblemen hadden. Hierdoor is hulp op gang gekomen en hebben haar vriendinnen therapie gevolgd en ook 'opdrachten' met hun familie gedaan. Door de hulp gaat het inmiddels met de meeste vriendinnen van Julia weer goed.

Marco (18): 'alcohol groot probleem onder jongeren en slecht voor hersenen'

Marco (18 jaar) zit op de Havo en heeft een bijbaan bij de McDonalds. Hij gamet wel eens en doet dit dan met vrienden. Tijdens het gamen heeft Marco nog nooit te maken gehad met online pesten of bedreigen. Daarnaast heeft Marco weinig ervaring met nudes, online pesten en bedreigen of offline geweld. Waar Marco zich vooral zorgen om maakt is het alcoholgebruik onder jongeren. In zijn omgeving ziet hij dat jongeren vanaf 14 jaar al beginnen met het drinken van alcohol: soms elk weekend al en het blijft niet bij een biertje maar ook sterke drank.

Marco's zorgen over alcoholgebruik

Marco maakt zich erg zorgen om de jongeren van de toekomst, omdat alcohol slecht is voor hun hersenen. Hij vindt het belangrijk dat jongeren later beginnen met drinken, niet stiekem gaan drinken en niet gelijk aan de sterke drank gaan.

Preventie en hulp bij alcoholgebruik

Ouders zijn vaak niet op de hoogte en zullen het ook niet goed vinden, verwacht Marco. Doordat ouders het niet weten is het lastig voor hen om jongeren aan te spreken. Vrienden zouden het met elkaar meer onderling moeten bespreken.

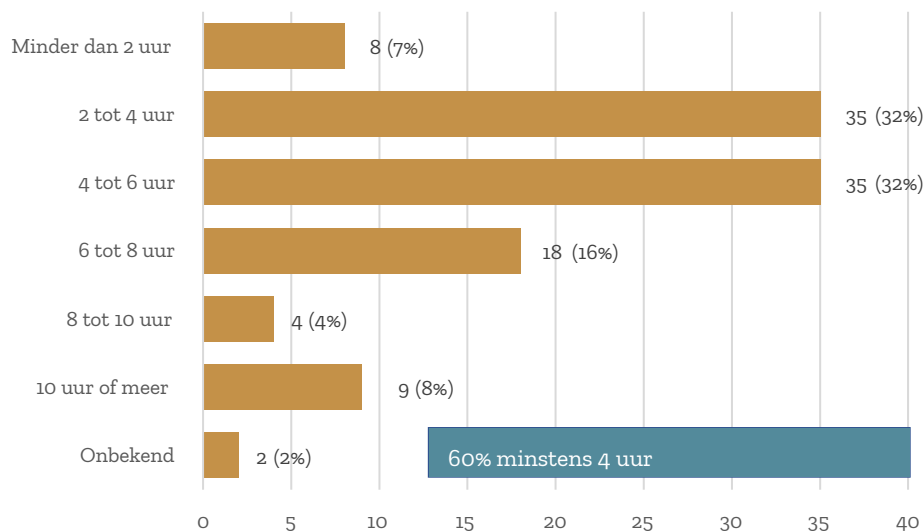
5 Nudes

In dit hoofdstuk bespreken we de resultaten van het onderzoek met betrekking op nudes. In de volgende hoofdstukken gaan we achtereenvolgend in op de resultaten van het onderzoek op de andere thema's (online pesten en bedreigen, en offline geweld en wapenbezit). We benoemen telkens eerst de kwantitatieve resultaten en kleuren dit daarna vanuit de kwalitatieve resultaten.

Kwantitatieve resultaten

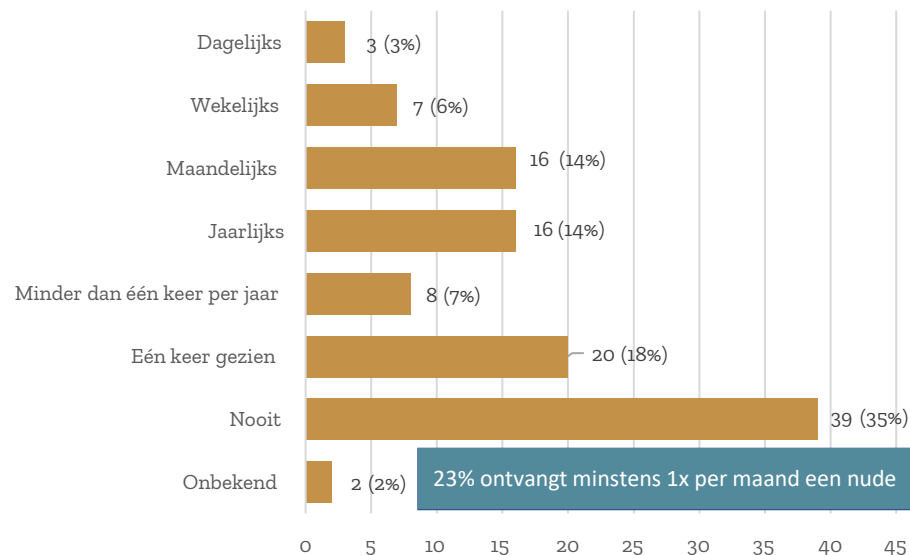
Vrijwel alle jongeren die de vragenlijst invulden, zijn actief op sociale media. Minimaal zestig procent van de jongeren is per dag minstens vier uur actief op sociale media (figuur 6)

Figuur 6. Hoeveel uur per dag besteed jij aan sociale media? (n=111)

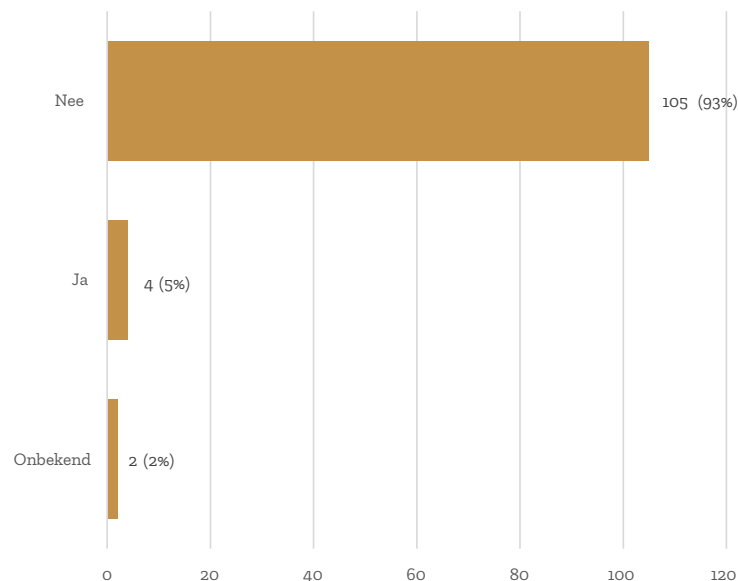

In de kwantitatieve vragenlijst geeft 23 procent van de jongeren aan minimaal één keer per maand een nude te ontvangen (figuur 7), 4 procent heeft wel eens een nude van een ander verspreid (figuur 8), 5 procent heeft wel eens een nude van zichzelf aan een ander gestuurd in één op één contact (figuur 9) en bij 3 procent is tegen hun wil een nude van hen naar een ander verspreid (figuur 10).

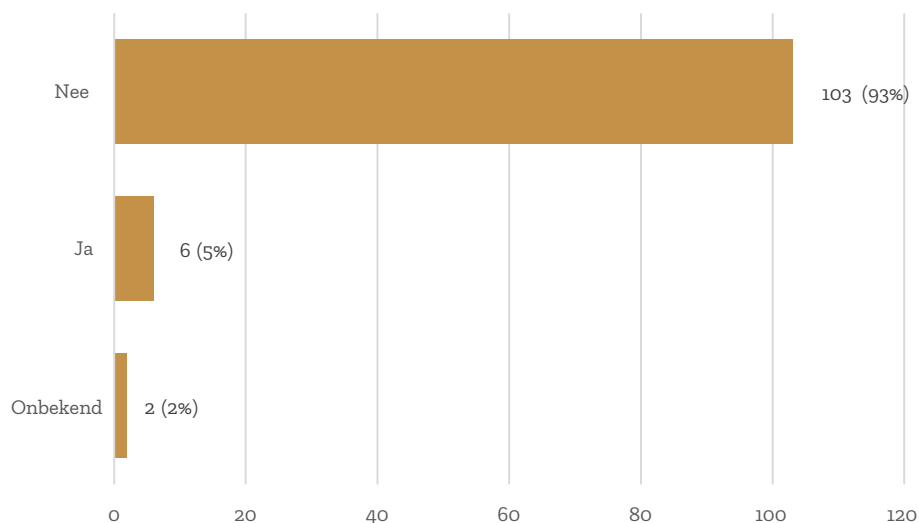
Figuur 7. Heb jij ooit online een nude (intieme foto/video) ontvangen? Dit kan ook een nude zijn die al veel is gedeeld. Zo ja, hoe vaak? (n=111)

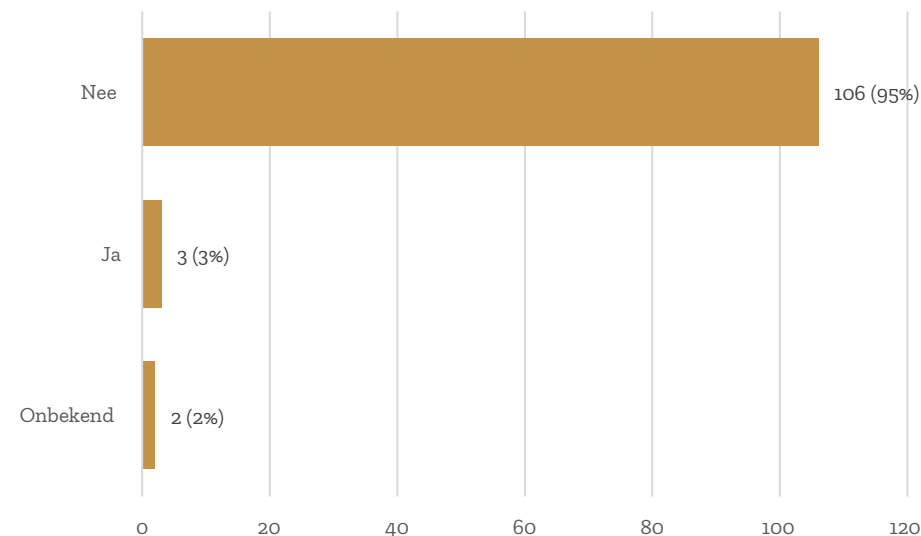
Figuur 8. Heb jij ooit zelf een nude van een ander (verder) verspreid? (n=111)

Figuur 9. Heb je wel eens een nude van jezelf aan iemand anders gestuurd in een één op één contact? (n=111)

Figuur 10. Is ooit online een nude van jou verspreid waarvan je niet wilde dat anderen die zouden zien?

Jongeren over nudes in interviews

Alle vijf jongeren gaven aan dat het versturen en verspreiden van nudes voorkomt in hun omgeving. Vier van de vijf jongeren die we spraken vonden het niet goed of verstandig om nudes te versturen, zoals onder andere het verhaal van Ilse illustreert. Ilse heeft zelf een negatieve ervaring, doordat een door haar verstuurd nude naar een jongen is doorgestuurd. Daphne daarentegen die in de tweede casus aan bod komt, vindt sexting acceptabel zolang het gebeurt in één-op-één contact naar een vertrouwde bekende.

Ilse (17): 'nudes net zo slecht als stelen'

Ilse (17 jaar) zit op de Havo. Ze heeft wel eens met nudes te maken gehad, vooral toen ze nog wat jonger was, rond de 14 jaar. Jongens hebben haar weleens toegevoegd op Snapchat en dan nudes gestuurd. Een paar jaar geleden heeft ze zelf een nude gestuurd naar een jongen, die vervolgens door hem is verspreid: *"Ik was verliefd op hem. Ik dacht er niet goed over na. Ik stuurde het naar hem door en dacht dat hij het niet door zou sturen. Ik moest erachter komen dat hij hem doorstuurde. Het was wel vervelend toen. Ik was vooral boos op hem"* Als Ilse dit met deze jongen bespreekt, wil hij eerst niet toegeven dat hij dit gedaan heeft, maar later geeft hij alsnog toe.

Ilse's zorgen rondom nudes

Ilse maakt zich best veel zorgen om nudes. Ze hoopt dat naarmate jongeren ouder worden, minder nudes worden (door)gestuurd. Als jongeren nudes versturen, doen ze dit uit vertrouwen. Ilse vertelt dat vooral de eerste jaren op de middelbare school veel jongens nudes lieten zien. Er werd door andere jongeren om haar heen gedaan dat dit normaal was terwijl Ilse dit niet normaal vindt.

Preventie bij nudes

Het is volgens Ilse belangrijk dat op jonge leeftijd bij kinderen en jongeren duidelijk wordt gemaakt dat het versturen van nudes slecht is (*"net zoals dat stelen slecht is"*). Dat kan door thuis en op school te bespreken wat nudes zijn. Ouders en leerkrachten zouden er actief naar kunnen vragen en de gevolgen kunnen bespreken. Belangrijk is dat het een open gesprek is en het op een leuke manier bij de jongere wordt gebracht. Ook kan de school meer aandacht besteden aan het thema shame sexting, bijvoorbeeld tijdens de jaarlijkse activiteitenweek. Manieren waar Ilse aan denkt zijn een toneelstuk of filmpjes of verhalen delen van anderen, zodat jongeren zich meer realiseren wat de gevolgen van nudes kunnen zijn en dit ook beter

blijft hangen. En oppert ze, in het nieuws zou er meer aandacht aan de negatieve gevolgen van de verspreiding van nudes besteed kunnen worden, zodat jongeren het online ook zien of horen.

Hulp bij nudes

Ilse geeft aan dat ze toentertijd last had van de hierboven genoemde gebeurtenis waarbij een jongen op wie ze verliefd was een nude van haar verspreidde; inmiddels heeft ze hier geen last meer van: *"Het gebeurde echt veel. Ik kreeg wel om de zoveel tijd nog een opmerking erover, maar ik deed net alsof het me niks deed. Ik heb er nu geen last meer van, het is nu bijna drie jaar geleden"* Het hielp Ilse om er met haar vriendinnen over te praten. Haar vriendinnen wisten al dat ze de nude had verstuurd. Haar vriendinnen reageerden na de gebeurtenis vooral *"lief"* richting Ilse: ze gaven aan dat het niet de 'slimste actie' was om de nude te versturen, maar zijn vooral boos op de jongen die de nude heeft doorgestuurd. Ilse heeft het eerder wel eens met haar ouders over nudes gehad, maar ze heeft de eerdergenoemde gebeurtenis niet met haar ouders gedeeld. Stel ze zou toentertijd dusdanig last hebben gehad van de eerdergenoemde gebeurtenis, dan zou ze het wel met haar ouders besproken hebben of misschien naar een psycholoog zijn gegaan. Dit heeft ze niet gedaan, omdat ze maar beperkte en korte tijd negatieve gevolgen ervaarde van de verspreiding van haar nude. Ilse weet ondertussen dat er veel plekken zijn waar ze terecht zou kunnen voor hulp.

Daphne (17): 'nudes versturen in één op één contact naar vertrouwde mensen kan geen kwaad'

Daphne (17 jaar) volgt een sociale opleiding op het HBO. Ze komt uit een hecht gezin en heeft een fijne vriendengroep met wie ze alles kan delen. Ze heeft een paar keer via een privébericht op Instagram een 'vieze foto' ontvangen: een paar keer via een onbekend account van iemand uit het buitenland, een keer via het account van een bekende jongen. De jongen had ze één of twee keer gesproken, dus ze heeft bij een vriend van de jongen nagevraagd of het account van de jongen mogelijk gehackt was. Dat bleek het geval te zijn. Daphne heeft zelf geen ervaring met het versturen van nudes. Haar vriendinnen maken wel regelmatig nudes in bijzijn van Daphne en versturen deze nudes via Snapchat, meestal naar hun vriend aldus Daphne.

Daphnes zorgen bij nudes

Daphne maakt zich wel eens zorgen om jongeren waarbij het versturen van een nude slecht afloopt. Ze vertelt over een recent bericht in de media over een jongere uit haar regio die na het versturen van een nude zelfmoord pleegde. Volgens haar vader was het niet verstandig om een nude te versturen, maar daar is Daphne het niet mee eens: *"Als je het naar mensen doet die je wel vertrouwt, dan kan het geen kwaad, ook niet als het later uitgaat"*.

Preventie van grensoverschrijdend gedrag bij nudes

Daphne bespreekt 'alles' met haar ouders. Aan de hand van het recente mediabericht van de jongere uit hun regio, gingen haar ouders het gesprek thuis aan over nudes. Daphne vindt het fijn dat ze dit met haar ouders open kan bespreken, ook al hebben haar ouders een andere visie op het versturen van nudes dan Daphne zelf zoals in de voorgaande alinea aan bod kwam.

Daphne vindt dat scholen betere voorlichting zouden moeten geven rondom nudes: *"Misschien iets normaler maken. Niet zo preuts. Dat ze daar normaal over doen. Als het over naaktfoto's gaat is het vaak: 'doe het niet, verstuur het niet'."* Daphne denkt dat als het meer bespreekbaar wordt, het taboe op nudes zal afnemen waardoor jongeren minder worden gepest als een nude van hen zonder toestemming is verspreid. Daphne vindt het ook belangrijk om jongeren in de voorlichting te vertellen waar ze terecht kunnen na het versturen van een nude als ze daar over in zitten.

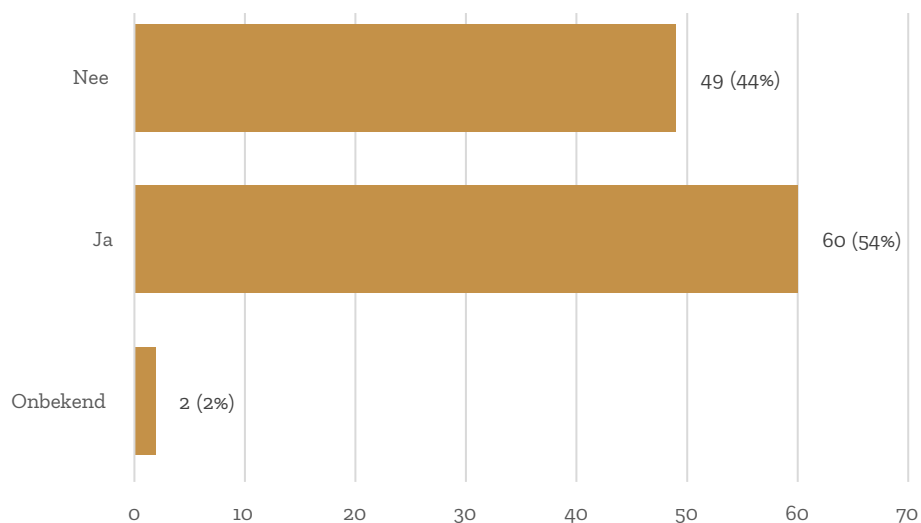
Hulp bij nudes

Als iemand een negatieve ervaring heeft met nudes, zou Daphne adviseren dit te bespreken met de mensen in je omgeving, zoals vrienden, ouders of leerkrachten. Als dat onvoldoende helpt of het om een hele heftige negatieve ervaring gaat, dan zou ze adviseren om in therapie te gaan.

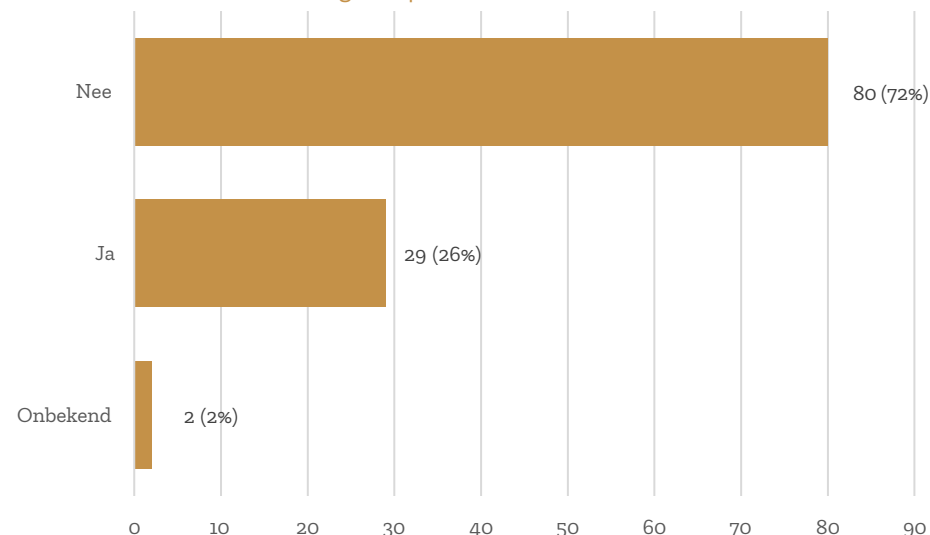
6 Online pesten en bedreigen

Online pesten kan verschillende vormen aan nemen. In de kwantitatieve vragenlijst gaf 54 procent aan wel eens gezien te hebben dat iemand anders online werd bedreigd of gepest (figuur 11). Daarnaast geeft 26 procent van de deelnemende jongeren aan dat zij zelf wel eens zijn toegevoegd aan een groep die gemaakt was om iemand te bedreigen of te pesten (figuur 12). Ook geeft 29 procent aan zelf wel eens online gepest of bedreigd te zijn (figuur 13). Sommige jongeren (15 procent, n=17) zijn zelf wel eens toegevoegd aan een online groep die was aangemaakt om hen te bedreigen of te pesten; waarvan 10 van deze 17 jongeren opnieuw was toegevoegd aan deze groep nadat zij er eerder uit waren gegaan.

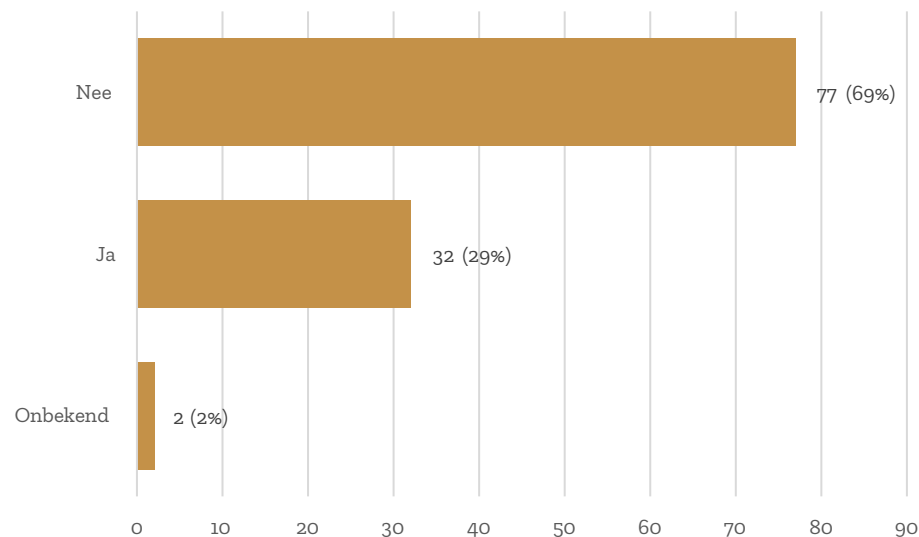
Figuur 11. Heb je ooit gezien dat iemand online werd bedreigd / gepest?

Figuur 12. Heb je ooit in een online groep gezeten die was aangemaakt om iemand te bedreigen / pesten?

Figuur 13. Ben jij zelf wel eens online gepest / bedreigd?

Jongeren in de interviews over online pesten en bedreigen

De jongeren van het jongerenpanel van Stichting Halt hadden ervaring met onder meer online bedreigen en online groepen waar ze ongevraagd (meermaals) aan werden toegevoegd en die waren gericht op het pesten van hen. Sommige van de jongeren die we spraken hebben zelf ervaringen met online pesten en bedreigen of kennen vrienden of klasgenoten die er mee te maken hebben. Dylan is één van hen.

Dylan (16): '(online)doodsbedreigingen kunnen sommige jongeren gestresst maken'

Dylan (16 jaar) gaat naar de dagbesteding. Hij gaat al bijna drie jaar niet naar school. Het liefst zou hij weer naar school gaan, vertelt hij. Hij mist nu veel dingen op school en merkt dat hij een achterstand oploopt met leren en op sociaal vlak. Eerder zat hij op het speciaal onderwijs, maar er is nu geen passende plek. Hij heeft het goed naar zijn zin bij de dagbesteding in de horeca en heeft een fijne leidinggevende. Dylan gamet graag, elke dag is hij online te vinden. Hij speelt vooral games met vrienden. Soms gebeurt het tijdens een game, dat iemand 'helemaal flipt' als diegene wordt afgemaakt en er (doods)bedreigingen worden gedaan. Hij merkt dat dit soms anderen pijn kan doen, bijvoorbeeld omdat ze daardoor moeten denken dat hun oma is overleden in de echte wereld. Het lastige is dat je vaak niet weet wie iets zegt: het kunnen random mensen zijn of vrienden. Soms lopen dergelijke online spanningen zodanig op dat volgens Dylan risico is op offline geweld.

Dylans zorgen over online pesten en bedreigen

Dylan vertelt dat hij zich niet druk maakt om online (doods)bedreigingen die hij ontvangt: *"Ik maak een nieuw account aan en niemand kent dat account. En toen kreeg ik mijn adres door met een*

doodsbedreiging erbij, van we komen je opzoeken. En dat over een online spel. Over iets wat online gebeurt. Als je wil komen kom maar, maar mij doet het niks". Maar Dylan merkt dat anderen er soms gestresst door raken: ze zijn bang dat degene die hen bedreigt naar hen toe zal komen vertelt hij, ook al wonen ze aan de andere kant van Nederland of de andere kant van de wereld.

Preventie bij online pesten en bedreigen

Dylan vindt het belangrijk dat er iets gedaan wordt aan online pesten en bedreigen. Er zou een automatisch systeem moeten komen, dat screent op mogelijk schadelijke content, wat vervolgens door mensen nagekeken wordt. Dit zou aangevuld kunnen worden met random steekproefdagen waarop een team van de betreffende organisaties alle chats van die dag nakijkt, en op basis daarvan kan dan een code toegevoegd worden zodat mogelijk schadelijke content er beter uitgefilterd kan worden. Door updates kunnen mensen bewust gemaakt worden wat de gevolgen en risico's zijn. De uitvoering van dit plan zal veel tijd vragen, verwacht Dylan, maar sociale media bedrijven hebben vaak veel geld. Ze zouden ook gebruikers meer kunnen betrekken, bijvoorbeeld door hen te vragen wat er gewenst is in een nieuwe update.

Een goed voorbeeld vindt hij PlayStation, waar een reportoptie is die je bijvoorbeeld kan gebruiken als iemand je uitscheldt. Al is het nadeel dat je niet kan reporten als je aan het chatten bent. Veel andere spellen missen een dergelijke reportfunctie, geeft Dylan aan.

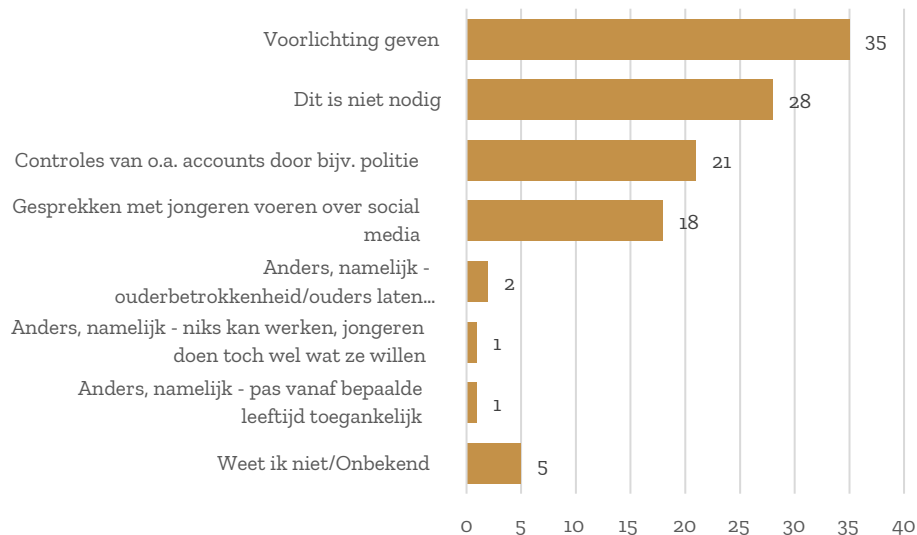
Hulp bij online pesten en bedreigen

Personen die dit sturen (daders) hebben hulp nodig aldus Dylan.

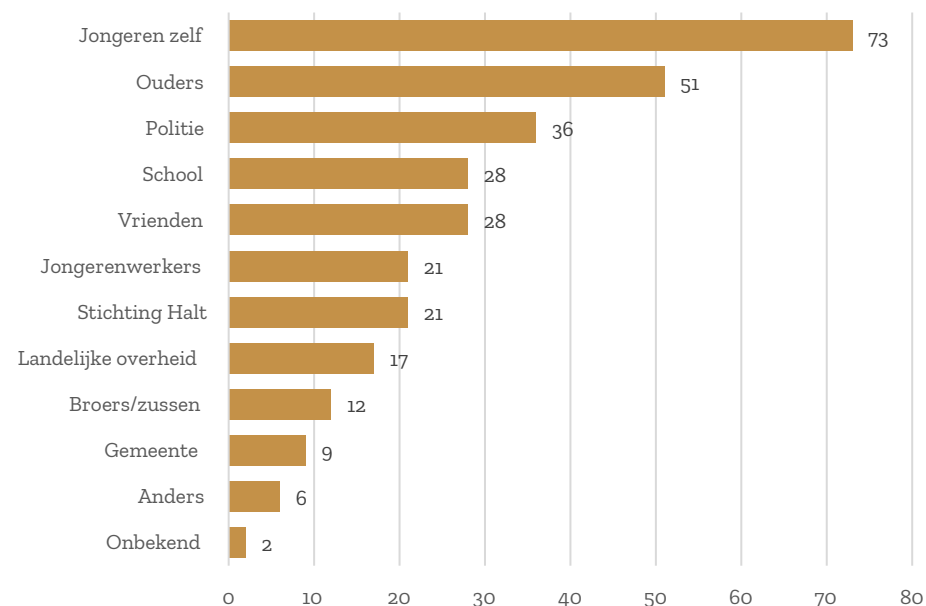
Oplossingsrichtingen die jongeren in de kwantitatieve vragenlijst aangeven

In de kwantitatieve vragenlijst is aan jongeren ook gevraagd welke oplossingen zij zien om sociale media zo veilig mogelijk te laten verlopen. Drie kwart van de jongeren geeft aan dat het belangrijk is dat er actie op wordt ondernomen, voorlichting geven zien relatief veel jongeren als een belangrijk middel en ook controles van account door bijvoorbeeld politie wordt relatief vaak aangegeven. Een kwart van de jongeren vindt het niet nodig dat er actie wordt ondernomen om sociale media gebruik zo veilig mogelijk te laten verlopen (figuur 14). Om sociale media zo veilig mogelijk te laten verlopen, zien jongeren in de eerste plaats vooral een rol voor zichzelf (66%), vervolgens door ouders (46%), politie (32%), vrienden (25%) of school (25%) (figuur 15).

Figuur 14. Als we sociale media gebruik zo veilig mogelijk willen laten verlopen, wat is volgens jou dan het belangrijkste dat moet gebeuren?

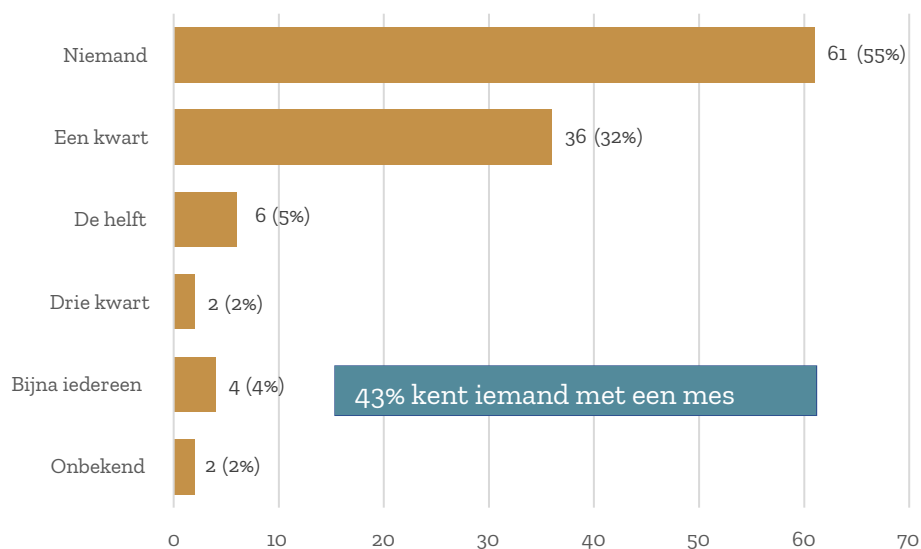
Figuur 15. Als we social media gebruik zo veilig mogelijk willen laten verlopen, wie zouden daar dan een rol bij moeten spelen (meerdere opties mogelijk)?

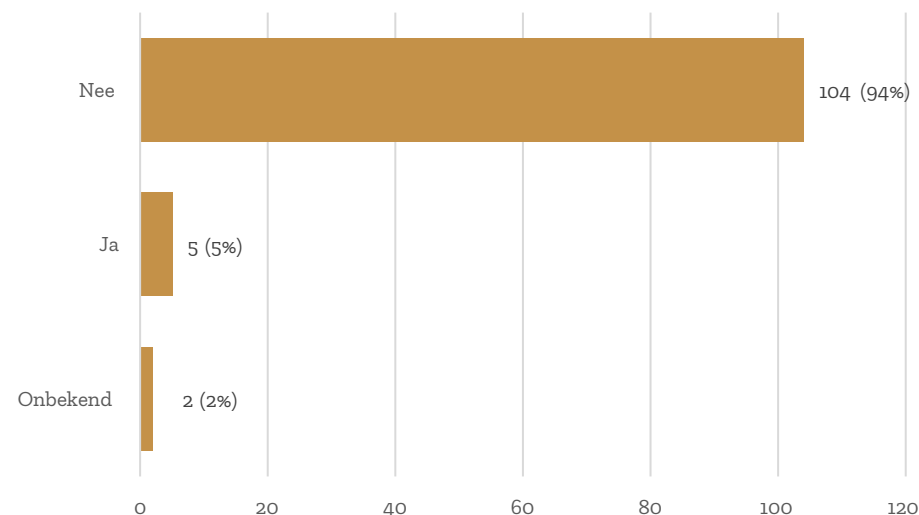
7 Offline geweld en mes/wapenbezit

Offline geweld kan verschillende vormen aannemen. In het onderzoek keken we naar offline geweld voortvloeiend uit online geweld en naar mes/wapenbezit. Van de jongeren die deelnamen aan de kwantitatieve vragenlijst, kent 43 procent iemand met een mes en 5 procent draagt zelf wel eens een mes; voornamelijk om zichzelf te verdedigen als dat nodig is (figuur 16 en figuur 17). De jongeren die aangaven zelf een mes te dragen, hadden dit op verschillende manieren verkregen: via vrienden, een online winkel of de markt.

Figuur 16. Hoeveel jongeren in jouw omgeving dragen een mes?

Figuur 17. Draag jij zelf wel eens een mes?

Online pesten en bedreigen kan ook offline gevolgen hebben: 6 van de 32 jongeren die aangaven online gepest of bedreigd te zijn, rapporteerden offline gevolgen te ervaren. Zo voelden sommigen zich bang om naar buiten te gaan (n=2), leidde dit tot geweld in de publieke omgeving (n=2), vond iemand het lastig dat iedereen op school er een mening over had (n=1) en is iemand zelf een mes gaan dragen (n=1).

Jongeren over geweld en mes/wapenbezit in interviews

In de interviews gaven aan dat zij tegen het gebruik van geweld en wapenbezit, al maakten sommige jongeren hierop een uitzondering als dit uit zelfbescherming of zelfverdediging was zoals de verhalen van Dylan en Ilse illustreren.

Dylan (16): 'er zijn verschillende oorzaken dat jongeren een mes dragen: stoer doen, voor eigen veiligheid, onveilige thuissituatie'

Dylan (16 jaar) – die ook bij het thema online pesten en bedreigen al even aan het woord kwam – heeft buiten op straat wel eens een klein mes op zak of een 16 mm mes. Dat draagt hij voor zijn eigen veiligheid en houdt hij bewust stil richting anderen, omdat de kans anders groter is dat zij gelijk hun mes pakken als er klappen vallen. Dylan geeft aan dat ook zijn vrienden wel eens een 16 mm mes of een glock 17 pistool dragen. Soms ook voor hun veiligheid of voor drill muziek, of omdat ze het stoer vinden, denkt Dylan.

Dylan is zelf bij Halt terecht gekomen omdat hij een mes op zak had. *"Ik was met een vriend aan het lopen. En daar komt iemand op een fiets aan. Die gast reed ons bijna aan. Dus ik zeg gast kan je even oppassen, je rijdt me bijna aan, doe normaal. Hij trok een mes. Dus ik dacht nu gaat de knop om. Ik zag zwart. Ik ben naar huis gegaan en heb een mes gehaald. Ik zie het eerder als zelfverdediging."*

Dylans zorgen over mes- en wapenbezit

Dylan vindt het niet goed dat mensen een mes of wapen dragen. Het beste zou Dylan vinden als niemand een mes of wapen zou dragen, maar jongeren om hem heen dragen steeds vaker een mes of wapen, dus daarom blijft hij het ook doen. Een steekincident gaat hij liever uit de weg, hij vecht liever met de vuisten.

Preventie bij mes/wapenbezit

Om te zorgen dat jongeren geen messen en wapens meer dragen, zou Dylan aanraden dat scholen vaker anonieme kluiscontroles doen en de politie vaker fouilleert.

Hulp bij mes/wapenbezit

Als wordt ontdekt dat iemand een mes draagt, is het volgens Dylan belangrijk eerst het gesprek aan te gaan met de jongere, omdat jongeren om verschillende oorzaken een mes kunnen dragen. Stel als iemand in een onveilige thuissituatie zit, dan moet daar wat aan gedaan worden en moet niet de politie erbij gehaald worden. Stel het is wel nodig dat politie erbij gehaald wordt, dan kan bijvoorbeeld een enkelband met gps ingezet worden. Het is volgens Dylan ook belangrijk om altijd te kijken naar de rol van ouders: vinden ouders het erg of zijn er problemen in de thuissituatie?

Julia (14): 'Het dragen van een klein wapen op straat keur ik goed, mits het is om jezelf te verdedigen.'

Julia (14 jaar) zit in 4 vmbo. Ze heeft een gezellige vriendengroep waar ze af en toe mee afsprekt. Daarnaast houdt ze van het lezen van boeken en dan vooral Nederlandse thrillers en Engelse romans. Julia heeft een oppasbijbaan in de buurt.

Julia heeft geen idee of er mensen in haar omgeving een mes of wapen dragen. Wel dragen een aantal vriendinnen vooral 's avonds een sleutelhanger met een klein zakmesje eraan bij zich. Het mesje aan deze sleutelhanger is uitklapbaar. De reden waarom de vriendinnen van Julia dit dragen is dat ze zich 's avonds op straat niet altijd veilig voelen. Ze draagt zelf geen klein zakmesje, echter geeft ze aan dat ze wel vaak haar sleutels in haar hand heeft wanneer ze 's avonds over straat loopt. Vooral als het donker is.

Een vriendin van Julia heeft zelf weleens een situatie meegemaakt waarin ze haar kleine zakmesje had willen gebruiken: *"Een vriendin fietste rond half 12 's avonds naar huis. Ze was bijna thuis totdat er een man uit de bosjes gerend kwam en haar van haar fiets aftrok. Aan haar sleutelbos zat een klein zakmesje, maar omdat ze op de fiets was zat de sleutel inclusief het kleine zakmesje in het fietsslot. Op dat moment heeft ze de man van haar afgetrapt en is snel naar huis gefietst."*

Julia's zorgen over mes- en wapenbezit

Als het voor je eigen veiligheid is vindt Julia het wel goed dat mensen een klein wapen bij zich dragen. Volgens Julia moet je jezelf kunnen verdedigen. Maar als mensen het dragen omdat ze uit zijn op een gevecht of onschuldige mensen willen aanvallen, keurt Julia het af.

Preventie en hulp bij mes/wapenbezit

Om te zorgen dat jongeren geen messen en wapens meer dragen zouden scholen meer voorlichting moeten geven. Een voorbeeld van een voorlichting is bijvoorbeeld uitleggen hoe je jezelf kan verdedigen in noodsituaties, zonder een mes of wapen. Daar zou een zelfverdediging les volgens Julia goed bij passen. Dit heeft ze zelf ook op school gehad. Wel geeft ze aan dat het invoeren van een wet tegen het bezit van messen en wapens niet nodig is, omdat je jezelf anders niet kan verdedigen.

8 Tot slot

8.1. Samenvattend

In dit trendonderzoek keken we naar online grensoverschrijdend gedrag en mes- en wapenbezit onder jongeren die een Halttraject hebben gevolgd. Om deze trends nader in kaart te brengen is door Stichting Halt in samenwerking met het Verwey-Jonker Instituut een kwantitatieve vragenlijst ontwikkeld en uitgezet onder jongeren die een Halt-interventie opgelegd hebben gekregen. De vragenlijst is ingevuld door 111 jongeren. Vervolgens zijn door het Verwey-Jonker Instituut interviews gehouden met vijf jongeren om bevindingen uit de vragenlijsten te duiden en hier voorbeelden bij te kunnen geven.

Van de vijf jongeren die we spraken, hadden vier jongeren persoonlijke ervaring met minimaal een van de thema's in het onderzoek: nudes, online pesten en bedreigen of offline geweld en wapenbezit. Sommige jongeren hadden met meerdere thema's ervaring. Soms ging het om persoonlijke ervaring, wat laat zien dat jongeren die zelf vanwege grensoverschrijdend gedrag bij Halt terecht komen soms ook zelf slachtoffer kunnen zijn van andere vormen van grensoverschrijdend gedrag vanuit anderen. Of soms hadden vrienden of bekenden in hun netwerk ervaring met een van deze thema's. Ook hebben alle jongeren wel enige tot (heel) veel zorgen rondom deze thema's.

Jongeren brengen relatief veel tijd door op sociale media en hebben online regelmatig te maken met grensoverschrijdend gedrag, zo blijkt uit de vragenlijst. Ruim de helft (60%) brengt minimaal 4 uur per dag op sociale media door. In de vragenlijst gaf ongeveer een kwart (23%) van de jongeren aan dat zij minimaal één keer per maand een nude ontvangen. Uit de interviews blijkt dat

jongeren uiteenlopende visies hebben op het delen van nudes: vier van de vijf jongeren die we spraken vinden het delen van nudes niet goed of verstandig; een jongere vond het acceptabel zolang het in één op één contact gebeurt met een vertrouwd persoon.

Daarnaast kwam uit de vragenlijst naar voren dat iets meer dan een kwart (29%) van de jongeren aangaf wel eens online gepest of bedreigd te zijn. Ook gaf ongeveer een kwart van de deelnemende jongeren aan wel eens toegevoegd is aan een groep die bedoeld was om iemand te bedreigen of te pesten (26%). Bij sommige van deze jongeren was de online groep bedoeld om hen te pesten, waarbij het regelmatig gebeurde dat nadat ze uit de groep gingen, opnieuw werden toegevoegd.

Het online pesten en bedreigen kan offline gevolgen hebben, zo blijkt uit de vragenlijst waar dit werd gerapporteerd door 6 van de 32 jongeren die online pesten en bedreigen meemaakten. Voor een enkele jongere vormde dit de reden om een mes te dragen. Ook in de interviews kwam terug dat jongeren tegen het bezit of gebruik van een mes of wapen zijn, al maakten sommige jongeren hierop een uitzondering als dit uit zelfbescherming of zelfverdediging was.

Jongeren vinden het belangrijk dat actie wordt ondernomen om problemen die samenhangen met deze trends aan te pakken. Jongeren dragen verschillende oplossingsrichtingen aan voor preventie en hulp bij problematiek op deze thema's. Ook noemen ze verschillende partijen die volgens hen deze problemen aan zouden moeten pakken. Jongeren zien in de eerste plaats een rol voor zichzelf in het veilig laten verlopen van sociale media, zo blijkt uit de vragenlijst. Ook ouders zien zij als een belangrijke partij. Andere belangrijke partijen die zij in de vragenlijst aangaven zijn politie, vrienden en school. Dit sluit aan bij de partijen die jongeren in de interviews noemen. Concrete oplossingsrichtingen die jongeren in de interviews benoemen zijn ouders meer kennis geven

van de problematiek, als ouders open het gesprek met jongeren aan gaan over deze thema's, als vrienden elkaar aanspreken of waarschuwen voor mogelijk grensoverschrijdend gedrag, als politie sociale media accounts controleren en preventief anonieme kluisjescontroles en sociale media account controles uitvoeren en voorlichting geven via school.

8.2. Aanbevelingen

In deze slotparagraaf doen we op basis van wat de jongeren aangaven in de gesprekken, aanbevelingen. Deze aanbevelingen kunnen door verschillende partijen opgepakt worden. De belangrijkste partijen in de samenwerking die jongeren noemen zijn: jongeren zelf, ouders, politie, vrienden en school. We gaan eerst in op aanbevelingen ten aanzien van de aanpak van online grensoverschrijdend gedrag (nudes and online pesten en bedreigen) en mes/wapenbezit.

Aanbevelingen voor aanpak online grensoverschrijdend gedrag (nudes and online pesten en bedreigen)

Jongeren vinden het belangrijk dat andere jongeren en ouders bewust worden gemaakt van de risico's die het delen van nudes en online pesten en bedreigen kan hebben. Dit kan bijvoorbeeld door als ouder met jongeren in gesprek te gaan, voorlichting van scholen of via nieuwsitems. Zeker bij nudes is het belangrijk dat voorlichting vanuit een open en positieve insteek gebeurt: besteed ook aandacht aan de mooie kanten van seksualiteit en ga het gesprek aan vanuit een niet veroordelende houding. Bied ook handvatten aan ouders om dergelijke gesprekken met hun kinderen te voeren. Hierbij kan bijvoorbeeld gebruik gemaakt worden van de video-animatie die Kennisplatform Inclusief Samenleven ontwikkelde over wat shame sexting is en wat mogelijke risico's zijn en een overzicht met handvatten voor ouders en professionals¹⁰.

¹⁰ <https://www.kis.nl/video/shame-sexting-wat-het-en-wat-zijn-de-risicos>

Ook ontwikkelde Kennisplatform Inclusief Samenleven specifieke handvatten ontwikkeld om met jongeren met een migratieachtergrond het gesprek aan te gaan over nudes en shame sexting¹¹. Of maak gebruik van ervaringsverhalen, zoals bijvoorbeeld op de website van Centrum Seksueel Geweld¹².

Zorg dat naast voorlichting over de risico's, jongeren ook weten waar ze terecht kunnen voor hulp. Laagdrempelige hulpinstanties waar jongeren onder andere terecht kunnen bij negatieve ervaringen met het delen van nudes, lijken bij de jongeren die wij spraken nog niet bekend te zijn. Zie voor voorbeelden van laagdrempelige hulpinstanties voor jongeren het onderzoek van De Wildt e.a. (gepubliceerd begin 2023). Stichting Halt ontwikkelde samen met Rutgers, het kenniscentrum seksualiteit, een les voor jongeren die hen ervoor beoogt te behoeden om slachtoffer of juist dader te worden van ongewenste sexting en die hen handvatten geeft om hun online communicatie leuk, veilig en respectvol te houden. Mogelijk dat deze les met de hiervoor genoemde producten van het Kennisplatform Inclusief Samenleven nog meer cultuur en religiesensitief gemaakt kan worden, omdat we ook in de interviews merkten dat jongeren verschillend tegen nudes aankijken.

Tot slot, zorg dat ook sociale media bedrijven zich actief inzetten om shame sexting en online pesten en bedreigen tegen te gaan, bijvoorbeeld door reportopties, en hierin samen te werken met politie.

Aanbevelingen voor aanpak van problemen gerelateerd aan mes/wapenbezit

Jongeren geven aan dat het belangrijk is om het gesprek aan te gaan over de reden waarom ze een mes dragen. Het hangt per reden af wat wenselijk is

¹¹ <https://www.kis.nl/sites/default/files/2022-06/shame-sexting-brochure.pdf>

¹² <https://centrumseksueelgeweld.nl/verhalen/>

qua aanpak. Als iemand een mes draagt uit zelfbescherming is een andere aanpak nodig dan als iemand bijvoorbeeld een mes draagt uit stoerheid. In het geval van zelfbescherming kan gekeken worden of jongeren ook op andere manieren zelfverdediging kunnen leren, bijvoorbeeld door een judoles. Voor al deze verschillende facetten is het fijn om aandacht te hebben in gesprekken en eventuele voorlichting¹³.

13 <https://www.kis.nl/sites/default/files/2022-06/rapport-messenbezit-jongeren.pdf>

COLOFON

Opdrachtgever	Stichting Halt
Auteurs	Dr. R. de Wildt M. Compagner, MSc
Foto omslag	Adobe Stock, 282289841
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>

ISBN 978-94-6409-211-0

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, februari 2023.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.
Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.